

Najlepša pravljica.

Nekdaj je bil . . . « o, čarobna beseda,
 Glaseča se kot spev iz davnih let!
 »Nekdaj je bil . . . « okó presrečno gleda
 Nazaj v pravljíčni bajnolepi svet;
 Nad mano sèn razpenja zlat peruti,
 Srcé mladostnih dnij veselje čuti!

In znova jadra duh po daljnem časi:
 Pod snežnim prtom zemlja trudna spí,
 Ob peči ded se greje sivolasi,
 Nanj gleda deček z bistrimi očmi;
 »Nekdaj je bil . . . « in širi se obzorje,
 Skrivnosti kaže zemlja, zrak in morje!

Gradovi vstajajo na skalah golih,
 Nevidne so zidale je roké;
 V steklenem gradu na kristalnih stolih
 Začarani mogočniki sedé;
 Demantov, biserov, srebrá in zláta
 Zapirajo poslopja jim bogata . . .

Za mano dnij mladostnih zlati časi,
 Za mano lepi moj nedolžni svet;
 Dokler živim, živeli bodo glasi,
 Nezabni glasi iz otroških let:
 Ta leta brez skrbij, bridkostij, boja,
 O, ta — pravljica so najlepša moja!

Tu vitez hrabri v prah pobija zmaja,
 In tam na boj pozivlje velikán;
 Tu svetli kralj poroke god obhaja,
 In tam ječí kraljič na smrt bolan;
 Tu blažen duh človeštvo osrečuje,
 Tam pogubljenje mu sovražni snuje . . .

In po morjá brezmejni površini
 Mladič jadra v nepoznani svet;
 Ob hitrem brodu v čarobni milini
 Oglašá spev povodnih se deklet:
 Morja razgrne zdajci se bogastvo,
 Palač uzrè kristalnih veličastvo . . .

Živó je vse, kar zrè okó v prirodi,
 Razgrneno je delo tajnih sil —
 O, stokrat, stokrat mi pozdravljen bodi,
 Ti krasni svet, ti dom duhov in Vil!
 Ko čuda mi razgrinja domišljija,
 Krasnejši svet pred mano se razvija:

A. Funtek.

Brata.

(Novela. — Spisal A. Funtek.)

(Dalje.)

III.

Kovač stopi hitro v sobo; Peter se potisne malone boječe za njim. Slabotne stare možgane mu je pretresla misel, da res ni bilo prav, ko je pustil dekle samo in šel nabirat zelišča. Ali kaj si je mislil, da je tako hudo? Če bi umrla Lena, kako bi se izgovarjal pred Bogom in pred samim seboj? Kako bi ga pekla vest, da jo je pustil popolnoma brez pomoči, in potem, kako bi živel brez nje? Kdo bi mu gospodinjal, kdo skrbel zanj? Niti misliti si ne upa dalje, nego plašno gleda razburjenega moža, ki je zdajci tiho stopil k postelji, kjer leži Lena blede in z zaprtimi očmi.

Zunaj sije solnce, ali živa njegova svetloba ne more skozi rudeče zavese; le rudečkast polumrak se ziblje po sobi. Radoveden žarek pa skaklja pri oknu in stika, stika, dokler ne najde ozke razpoke, skozi katero posine naravnost na postelj in Leni na obraz.

Bolnica je morala začutiti, da je nekdo blizu nje.

Odpre oči in ugleda kovača, ki stoji nepremično poleg postelje s težko, hudo sapo. Komaj viden nasmeh se jej prikaže na bledih ustnih, ne reče pa ničesar.

»Lena!« deje kovač tiho in jo prime za roko, katera leži na odeji; trje morda, nego je hotel, kajti bolnica se zgane. In skrbno pristavi kovač: »Lena, ali ti je hudo?«

Peter je sedel na klopi ob peči, gledal srepo in vlekel na ušesa vsako besedo. Sedaj se mu razširi zelenkasto oko in strahom čaka odgovora.

»Menda bo skoro bolje,« odgovori bolnica s slabotnim glasom; »kje pa so oče, Gregor? Ali si prišel sam? Moj

Bog, od sinoči že jih ni domov, in nikogar ni, da bi mi prinesel vsaj kozarec studenčne vode, sama pa nisem mogla po njo. To je hudo, hudo!«

Kovač vzame molčé kupo z mize in gre proti vratom. Peter sedi, kakor mu je to najljubše, s prekrižanima nogama in si z roko podpira brado. Čul je samo, da bo Leni skoro bolje in vest se mu je utolažila; potem pa je jel premišljati, kakšnih zelišč bi kazalo skuhati. Kovačev osorni glas, še bolj pa težka roka njegova vzdrami ga nemilo iz tega premišljanja.

»K Leni stopite,« reče Gregor kratko in jezno ter odpre vrata.

»To je človek,« zamrmra še med njimi, »da bi zgnjila vsa ta njegova zelišča!«

Peter stopi počasi k bolnici.

»Lena, da veš«, prične z boječim glasom, »same te nisem hotel pustiti, pa saj veš, zelišč je bilo treba za v mesto, in pozabil sem, da si bolna. Pa saj ni nič hudega, jeli, da ni? To že pride včasih tako, da je človek bolan, kaj pa: kdo še ni bil bolan? Ali tudi brž mine. Nu, prav; odleglo ti je, Lena, in da veš, če ti bode huje, pa ti skuham zelišča in précej boš zdrava. Jeli, zdrava, Lena? Bog daje rastlin za vsako bolezen, Lena: zakaj ne za tvojo? Samo treba jih je najti; če jedna ni za to, pa je druga, da veš.« — —

»Sevéda, vse jej skuhajte skupaj v kotlu!« roga se kovač, ki se je neslišno vrnil v sobo. »Če jedna ne, pa druga. Ali da bi pustili svoje prazno govorjenje, do tega vam ni; kaj mislite, da more bolen človek prenašati vaše govorjenje, ko ga niti zdrav ne more? Pustite jo, pravim vam.«

Reksi stopi k postelji in podá bolnici vode. Željno jo izpije Lena in se nasloni nazaj.

»Gregor,« reče tiho, »nikar ne govôri tako; saj veš, da ne mislijo hudo. — Sevêda dolgočasno je bilo tu gôri! Od sinoči nikogar, jaz pa bolna! Oče, lepo vas prosim, nikar me ne puščajte same; saj vam ne otidejo trave; vi ne veste, kako je hudo človeku, ako je sam in pa tako bolan.«

Peter šteje na prste in mrmrá sam s seboj.

»»To bi bilo morda,«« reče sedaj, »»da veš, tiste, ki rastó včasih gori pod skalnatim rebrom, tiste bi nemara storile dobro. Čakaj, kako se pač imenujejo; da veš — tiste modrikaste — ej, res, staram se, redko jih nahajam, pa —««

»Le pustite je, Peter,« reče nejevoljno Gregor, ki je bil pristavil stol k postelji in sedel nánj. »Dejal bi, da bi požirek krepke juhe ali pa kupa dobrega vina storila bolje, nego vsa vaša zelišča. Tega je treba Leni, pa nič družega; moči nima. Le stojta, precej pojdem doli in prinesem, česar treba. Lena,« reče zdajci mehko, »ali res misliš, da ti skoro odleže, da ne bo nič hudega?«

Lena zmaje z glavo in vzdihne.

»»Sama ne vem, kaj mi je,«« reče malone brez glasú; »»mrazi me in vročina me sprehaja —««

»Lena!« vzklikne Gregor prestrašen.

»»Zelišča, zelišča!«« kima stari mož zamišljeno.

»»Ali zdaj mi je bolje,«« reče Lena. »»Če pa hočeš, Gregor, iti doli, pojdi; sama mislim, da bi mi dobro storilo kaj gorkega. Od sinoči že — ne, le pojdi, Gregor,«« nasmehne se žalostno, »»pa pridi skoro. In očetu reci, naj ostanejo pri meni; tebe še poslušajo, če ne, saj veš, da ne strpé tukaj.««

»Že prav,« prikima Gregor in vstane. Stoječ pri vratih, ozre se še jedenkrat nazaj; nihče ne vidi, kako zavrti ključ v vratih, in potem odide hitro. Nepotrebna skrb morda, ali mirnejši je, ker vé, da ostane stari Peter pri Leni, ker mora ostati!

Z urnimi koraki se spusti nizdoli. Kolikor prej dojde v trg, tem bolje. Videti ne more, kako trpi Lena brez postrežbe, pomoči. Peter je sicer po svoje dober človek, ali za strežnika ni. Lena pa trpi; slep bi moral biti, ko bi ne videl. In to, da je bolna, to ga peče v duše dno. Mehak človek ravno ni; če bi bilo bolnih sto družih, težko, da bi se menil, ali celó nič; Lene pa ne more videti bolne. Zakaj ne, tega morda sam ne vé, in se tudi ne vprašuje o tem; ali kakor mrak mu lega na dušo misel, da bi se jej utegnilo shujšati, da bi mogla umreti. Potem bi bila raztrgana močna vez, ki ga veže na ljudi; zdel bi se sam sebi siromak brez veselja do življenja . . . Ne, to ne sme biti; nikakor, umreti ne sme! Če že družega ne, škoda bi bilo tako mladega življenja, katerega se še ni dotaknil svet . . .

Nehotoma ustavi korak in se nasloni ob drevo poleg gozdne poti; mraz spreleta močne ude njegove. Če bi se vendarle primerilo, da bi umrla Lena, in kdo vé, če ne bo, potem bi bili vsi sklepi poslednjih dnij odveč. Naj bo odkritosrčen samemu sebi: ondan, ko je prijel za kladivo v zapuščeni delavnici in udaril ob nakovalo, da je vse zazvenelo, tedaj je mislil, da bi si izbral družico za svoje življenje; zdelo se mu je, da je to prvi udar, s katerim je začel kovati svojo srečo! In ko se je potem tako pozorno oziral po osamelem domu in sklenil, da mora vstati novo zidanje iz razvalin, tedaj zopet ni mislil samo na-se. Da, ko bi imel na svoji strani

človeka, katerega bi mogel rad imeti, ko bi tudi tisti hotel imeti njega samega rad in mu pomagati, vzbujati ga, tolažiti ga . . . da, da — potem bi hotel živeti, pošteno in lepo živeti. In kdo bi bil tisti človek? Notri mu je nekaj reklo, da bi to bila — Lena. Ustrašil se je, ko se je zasačil pri tej misli, ali précej potem ga je prešinilo veselje. In zakaj bi se ne zgodilo tako? Zakaj bi ne mogel biti srečen, pošten mož? Zavedal se je, da hoče začeti novo, boljše življenje. In Lena? Gregor se še ni vprašal, kaj misli ona. Da bi jej bil po volji tak, kakoršen je bil doslej, tega si ni mogel misliti in malone srdit bi bil, ko bi si mogel misliti to. Umrta mu še ni čast v duši, in prav to, ker je vedel, da doslej še ni vreden prave sreče, to je bilo jasen dokaz, da še ni izgubljen! In dalje: prav Lena je bila, ki ga je o priliki z rahlo besedo opominjala in bodrila na drugačno življenje; njo je poslušal, ko bi sto družih ne bil. Njej torej ni bilo vsejedno, ali živi tako ali tako; Gregor se je znova vprašal, koliko ljudij je še, katerim ni to vsejedno! Zategadelj torej: kar je sklenil, sklenil je v onih mislih, v onih nadah; kako zvršiti sklepe, tega res še ni mogel dognati, ali da je bode izvršil, to je vedel; in sedaj — če umrje, ne bo mu treba izvršiti ničesar! . . .

Hipno je dvignil glavo in stopal hitreje, da bi nadomestil kratko zamudo. Dolgo mu ni trebalo hoditi, da je prišel v trg, in ko je v krčmi dobil nekoliko gorke juhe in kozarec vina, — Boga je hvalil na tihem, da je sploh mogel dobiti kaj — napotil se je naravnost nazaj v hišo na gori.

IV.

Minul je dober teden dnij. Viharen večer je; napravlja se k hudi uri; bliska se in od daleč se sliši grmenje. Drevesa

v gozdu se nizko pripogibajo, slabotne stene Petrove hiše ječé, kakor bi se hotele razsuti vsak hip, ali držé se vendar. Notri v hiši pa slonita stari Peter in Gregor poleg Leničine postelje in strmita pred-se. Starec se stresne pri vsakem blisku in se križa v modrikasti svetlobi, potem pa znova podpre šiljasto brado in gleda brez mislij in brez sočutja.

Slabotna svetilka stoji že prižgana na hrastovi mizi; toliko da nekoliko razsvetljuje uborno sobico. Poleg nje stoji nekaj sklenic s planinskimi sokovi, katere je skuhal Peter bolni Leni, trdno preverjen, da jej mora odleči, kadar izpije pravi čudotvorni sok; ali odleglo jej ni. Včasih jej je bilo bolje, včasih huje in Peter je obupno zmigaval z ramami in toliko da še govoril.

Gregor je nosil upalo lice v teh hudih dneh, ali v očeh mu je gorel nenavaden žar. Te oči, katerim že tako dolgo ni hotel priti spanec, upiral je včasih brez gibanja na bolno blede deklo, premikal ustna, ali govoril ni ničesar; z očmi sta govorila možá. In če je zaječala v bolečinah, zganil se je močni mož s celim životom, pač tudi obrnil se od postelje, stopil k oknu in gledal v noč. Da, samo v noč, kajti po dnevu je delal, da si je zaslužil uborni svoj vsakdanji kruh. Zeló mu je bilo hudo, ali vso svojo boleost je zapiral v prsi, dasi je menil včasih, da je ne more prenašati več . . .

In tako torej slonita nocoj možá poleg postelje in ne govorita ničesar. Lena ima zaprte oči in diha težko. Naposled se vzdrami Peter iz svojih mislij in reče tiho:

»Gregor!« Ta pa strmi nepremično na tla, in Peter nadaljuje kakor sam zase:

»Čuj, Gregor, da veš — ravno tak večer je bil; ves svet v ognju in grmenju.

Hi, tu sem sedel kakor nocoj, sam sem sedel, pa čakal. Sinú sem čakal. In kako! Skozi grmenje sem poslušal, kdaj začujem njegove stopinje, pa nič! In ura za uro. Nikogar, da veš, Gregor — nikogar! Groza me je bilo in lasje so mi stali po koncu — križani Bog, kako je grmelo! In tod je stala zibelka ob peči, in v njej je ležalo otroče; da veš, Lena je bila. In očeta ni bilo domá, mater pa so zagrebli v zemljo. Ravno zategadelj ga ni bilo doma, prestajati ni mogel siromak, Lenin oče, moj sin. Ko mu je umrla ona, žena, pa mu je umrlo vse. In živ mrlič je hodil po svetu. . . Ali dekletce se je balo tisto noč in jokalo je; Gregor, molil sem, kakor še nikoli, da veš, za sina, za sina svojega. Hu, in potlej je prišel — krvav, z zijočo rano v prsih. . . Tu sèm se je zgrudil na klop in gledal okrog sebe z osteklimi očmi. Jaz pa sem vedel, kaj hoče, Gregor! In vzel sem dekletce, da veš, Leno, in jo nagnil k njemu. . . Gledal jo je in umrl. Umril moj sin, Anton. Na prepovedan lov je hodil in moril živali, on, ki ni piščeta ni mogel videti pod nožem kuhinjskim; pa so ga ustrelili čuvaji. Zdaj veš. O, pa bila je ravno taka noč, ves svet v ognju in grmenju. Hihi! In vsa zelišča bi mu ne bila mogla pomagati, mojemu sinu Antonu! In Leni tudi ne morejo; Gregor, čuj, Leni tudi ne! Kaj bo; pomagaj, govori, kaj bo?»

Gregor ni čul ni polovice starčeve povesti. Ves život se mu je vil pod vihnim duševnim bojem, in pót mu je stopal na čelo. Ko pa je prestal Peter, skočil je s stola in zaklical:

»Ne, tako ne sme biti; tako nama umre brez pomoči, brez vsega, in greh je. Odlasati ne smeva. Ne veva, kaj bode. Ali ni nič prosila, da bi jej šli po duhovnika?»

»»O, prosila pač. Pa mislil sem, da ni hudo. Ženske so bolne večkrat, da veš, pa ni vselej hudo.««

»Hudo ali ne hudo! Saj ste kristijan. Nič, jaz grem. Vi pa tu pripravite, kar je treba.«

»»Pripraviti pa, pripraviti. Veš, ko so bili rajni oče tako — hudo je bilo takrat, hudo . . .««

Ko je tako dalje govoril stari Peter, že ni bilo več Gregorja; izginil je bil v vihnim noči. Stari mož pa začne po hiši spravljati in čistiti, mizo pregrinjati. Imel je očrnelo svečo; razreže jo in naredi iz nje dve krajši. Ko je vse pripravljeno, poklekne sam pred razpelom na mizi, kakor bi hotel moliti. A čudne podobe mu vstajajo pred dušo. »Da bi mrliča imeli . . in Lena mrlič . . in moje rože, moje najboljše rože . . .« Govoril je sam s seboj, — a zmedeno. Tu mu obstane pogled na bolnici, ki je težko soplá. Stopi bliže postelje in skuša opaziti, kako jej je. Bolnica sedaj odpre oči in je vprašujoč upre vanj. Zdi se jej, da se je nekaj dogodilo.

»Lena, ti si bolna, veš,« začne stari, »bolnemu človeku je treba poskrbeti, kakor se spodobi; saj veš, Lena, kako: Tvoja rajna mati so tudi poklicali duhovnika, predno so umrli, in Gregor je šel sedaj doli v trg, da veš, po duhovnika je šel; sedaj mora priti skoro.«

Peter je lahko opazil, da je na obrazu bolnici zasijala ljubeznjiva milina, kakor bi se jej dopolnila želja. — Komaj jo sliši Peter, ko vpraša tiho:

»Ali res skoro, skoro?« — »»Skoro, da veš. Saj je šel Gregor po gospoda.««

Priroda je divjala v temni noči, grmenje je bobnelo in pretresalo slaba okna, ko se je zaslišal prijeten zvonček in se je prikazala slaba luč: duhovnik sè strežnikom in Gregorjem je bil tukaj.

Silno so se dvigale Gregorju prsi, ko je klečal v mali veži pred sobico, v kateri je mašnik opravljal svojo službo. Kako bo sedaj? Ali je to znamenje smrti, ta žalostna pot, ali se bode zboljšalo? Skušal je kaj pametnega misliti, a ni mogel. Prehudo je tiščalo na njegove možgane. A skoro more s Petrom in cerkovnikom stopiti v sobo, kjer se je dovršilo sveto opravilo. »Prav je, da ste me poklicali«, govori duhovnik odhajaje, »bolnici je hudo, prav nevarno je. Ako le morete, dobite zdravnika! Morebiti še pomaga. V trg pojdite z mano in prosite novega zdravnika! Sedaj précej pojdite; dober mož je, prišel bo, le prosite!«

Široko je odpiral oči Gregor, in nepopisen izraz se je kazal na trdem obrazu. Duhovnik gotovo ni vedel, kaj se mu godi v duši. Da bi šel k zdravniku, to že, — a h komu? K bratu?

Duhovnik pa ne pusti čudnemu možu dolgo premišljati, temveč prime ga krepko za roko:

»Ako ste jedenkrat šli v takem vremenu, tudi drugič vas ne bode konec. Z mano!«

Kakor brez volje se udá Gregor povelju in skoro na to gleda Peter skozi okno, da bi videl, v kakem viharju gredó trije možje izpred hiše v temni gozd. Gregor gre sprva nekoliko nerad, a kmalu postane pogumnejši in stopa urno pred tovarišema, da ga komaj dohajata. Pač se mu je moralo nekaj premeniti v duši. Kaj je bilo? Upanje, veselo upanje, ki vse premaga.

V.

Hiša, pred katero se je ustavil Gregor v trgu, imela je samo jedno nadstropje, ali bila je lična, morda izmed najlepših v trgu. V prvem nadstropju je sijala še luč skozi okno, dasi je bilo že čez polnoči.

Kovač potrka na vrata, ali zaklenena so. V temi tudi ne more razločiti vrvice, da bi pozvonil, in zato stopi naravnost pod razsvetljeno okno in kriči z močnim glasom: »Valentin, odpri!«

Ali vsi njegovi klici se izgubé v grmenju. Dež prasketá na zemljo, sapa vije takó, da bi ne razumel ni človeka stoječega prav tik njega; kako torej bi ga mogel slišati brat skozi zaprto okno v prvo nadstropje?

Precèj časa kriči Gregor in potem jame srdito razbijati na vrata, ali brez uspeha. Da ne prikliče Barbe, na pol gluhe strežnice bratove, to vé; naposled prime pest kamenčkov s ceste in je vrže v okno. Kaj njemu sedaj do tega, če se vsa stekla razbijejo?

Za nekaj hipov se prikaže gori senca; okno se odpre in Gregor sliši, prav ko vihar nekoliko prestane, bratovo vprašanje: »Kdo je?«

Ta glas mu znova vzdrami vse sovraštvo, katero je bilo za hip zaspalo v trepetajočem srcu njegovem, in malone hripavo zakliče navzgor: »Jaz, Gregor. Odpri.«

Oni se nagne čez okno, kakor bi hotel z očmi predreti gosto temo, potem se okno zapre; Gregor vidi, kako se luč pomika v sobi, in za nekaj trenutij čuje korake po stopnicah. Ko se vrata odpró, ugleda brata s svetilko v roki in hitro stopi v vežo.

Valentinov obraz je miren, ali v očeh se mu pozna veliko iznenajenje. Brat k njemu ob takem času in tako premočen in upál . . ! Ali le za hip trajá njegova osuplost, potem vpraša na kratko in hladno:

»Kaj hočeš?«

Videti je pri trepetajoči luči kovaču na stisnenih ustnih, kako težko mu gredó besede iz ust, vendar sopne težko:

»Z mano pojdi — k bolniku — précej — kam, ni treba vpraševati; kar za mano!«

Oni prikima.

»Kaj pa mu je?«

»»Kaj mu je — komu?«« vpraša kovač, kakor v sanjah. »»Haha, če bi to jaz vedel, pa ne bi —««

»Že dobro; počakaj, pridem précej.«

Začujen gleda Gregor za njim. Misli je, da se bode izgovarjal, upiral, ali nič takega. Malone povšeči mu je v tem trenutju brat; tako je prav: zdravniku ni odločen čas za počitek, nobeno trenutje se ne more zanašati, da ga ne pokličejo k bolniku, — ali z druge strani si misli: kako bi se izgovarjal in upiral, ko vé, da mora iti, kamor hočem! Čemu pa je na svetu! Ali tisti zapovedujoči glas njegov — kakor bi govoril z otrokom! Haha, kakor z otrokom, ž njim, sè starejšim bratom! Gregor čuti, kako mu stopa rudečica v obraz — ne, tako ne dá govoriti s seboj nikomur in nikoli! To je, kakor bi nocoj Valentin čutil svojo oblast, kakor bi vedel, da mora pred njim na kolena pasti starejši brat, ako hoče; toda, ako se še enkrat drzne — stoj, zdaj gre po stopnicah, zdaj je tu. Zagrnen je v temen plašč in dežnik drži v roki. Vrata se zapró za bratoma in brez glasú stopita čez prag.

Zdravnik razpne dežnik, kovač stopa nekaj korakov od njega. Ali ker lije kar v potokih, reče Valentin: »Če hočeš, stopi pod dežnik; prostora je obema.«

»»Ni treba,«« čuje se suhotni odgovor; »»raztajal se ne bom.««

In zopet korakata molčé; svetli bliski včasih zasvetijo na pot. Ko zavijeta na stezo, ki vodi iz trga navkreber, zdravnik vendarle ne more kaj, da ne bi vprašal:

»Kam, Gregor?«

»»Za mano vselej, pa ne vprašuj.««

Oni postane.

»To je lahko rečeno, ali to menda vendar smem vedeti, kam grem v taki

noči. Tu gori še nisem hodil in tudi ne vem, po kaj. Kje je tvoj bolnik?«

Zopet tisti glas, proti kateremu se vzpenja kovaču sleharno čustvo! Streti bi hotel v prah oholega mladiča, vendar molči in stopa dalje. Ali zdravnik se ne gane z mesta.

»Dobro«, reče naposled Valentin, in se obrne, da bi odšel. »Pošaliti si se hotel, Gregor, kakor otroci, samo, da si še zloben poleg vsega. Dela nimaš, pa ti je dolgčas; le škoda, da te sram ni! Ali drugič me ne hodi klicat ni po noči, ni po dnevu, to ti rečem; proti takim šalám so, hvala Bogu, še pripomočki, kateri —«

Zdajci sliši, kako Gregor zaškrtné z zobmi; njegove oči se svetijo v noči kakor mačje; s silnim skokom stoji pred njim.

»»Norec!«« vzkrikne zamolklo in ga stisne za rame, »»ali meniš, da bi te hodil klicat za šalo? Haha, tako mi nisi na srce prirastel, ljubec! Rekli so mi, naj grem k tebi. Zato pojdi z mano — — sila je.««

Glas njegov se je tresel pri zadnjih besedah, tako da je zdravnika v srcé zbolelo. Morda ga je tudi osupnila mehkota, katera je morda nevedé zazvenela iz njih. »Sila je!« kako je bilo to izgovorjeno! Molčé stopa za bratom. Dežuje še, vendar le po malem; po nekod se celó jame jasni, kakor bi hotel mesec posvetiti skozi oblake.

Hipno se ustavi kovač in prične govoriti sam od sebe, v kratkih, pretrganih stavkih, kakor bi lomil besede:

»»Takó je, vidiš. Tam gori v hiši je bolnik. Lena je, Petrova Lena. Bolna hudo; vse nič ne pomaga. Prevideli smo jo prav sedaj. Gospod, ki je prišel k njej, rekel je, naj grem po tebe, da je nevarno. Če jo moreš ozdraviti, prav; če je ne moreš, ne umeš ničesar. Škoda

časa in denarja, ki si ga potrosil v mestu, če ne veš pomoči. Tako. Skoro sva gori. Zdaj stôri, kar veš!»

Zopet stopata dalje. Ko stojita pred hišo, Gregor še deje preteče:

»In to ti rečem, ne poskušaj ničesar. Če ne veš, kaj je Leni, povej précej! Če mora umreti, naj umrè brez tvojih zdravil. Slepiti ni treba nikogar. Tako, da boš vedel. In zdaj pojdi! Čas je.«

Valentin ga pogleda osupel. Malone vprašal bi ga, zakaj je toli v skrbeh za Leno, on, ki se sicer ne briga za nobenega človeka. Da je v skrbeh, o tem

mu priča vse govorjenje; iz vsake besede, naj zveni še tako trdo in osorno, čuti je strah. Čudno se mora goditi v bratovi duši, da je premagal svoje sovražstvo in ga prišel klicat v taki noči zaradi tujega človeka.

Vendar, kaj je njemu do tega, zakaj ga je klical Gregor?

Tu notri je bolnica, bolna morda na smrt; njegova dolžnost je, da otme življenje, ako ni prepozno. Druzega opravila nima tu.

Pritisne torej na kljuko in veli: »Vstopiva torej!«

(Dalje.)

Garibaldi.

(Humoreska. — Spisal J. L.)

(Dalje.)

Brenkeljček je res nenavadna beraška prikazen. Majhen je in tanek, kakor deček pri dvanajstih letih. Po zimi ga je še nekaj videti, ko nosi pod širokim, zelenim plaščem sê strunami navlečen »prekelj«, a po letu, ko nima niti plašča, niti priproste svoje godbe, podoben je oskubenemu ptiču. Po obrazu ni da bi dejal star, pomnijo ga pa še stari vedno enakega. Neka posebnost so tudi njegova usta, ki segajo od enega ušesa do drugega. Niti ušesa niso pri njem navadna, ampak čez mero velika in od glave proč moleča.

Poleg svojih telesnih posebnostij ima pa Brenkeljček tudi svoje posebne navade. Kolikorkrat izpregovori, tolikokrat zbode z dobro namerjeno puščico svojega poslušalca. Govori pa, kakor slavni Ovid, le v verzih, bolj ali manj srečnih.

Vstopivši v Strmičanovo hišo, ne ostane pri vratih, niti ne moli »za duše v vicah«,

kakor to delajo drugi berači. Po kratkem pozdravu: »dober dan, popoldan«, hodi brezbrizno po hiši, kakor bi bil za danes on tu gospodar, in išče prilike skazati se s kakim zbadljivim dovtipom. Ko vidi, da vsi trdovratno molčé, ugrabi mačka, stisne ga pod pazduho in renči, kakor medved, kajti vse živali znal je posnemati po glasu. Tudi maček naznanja z jeznimi, zategnenimi glasovi, ki se čudno vjemajo z beračevim basom, da mu je pod pazduho pretesno. Tako izvabi Brenkeljček višje in nižje glasove, kakoršnih ravno potrebuje za dvospev. Ko pa hoče izvabiti iz mačka najvišji glas in ga zato prav krepko stisne, pokazi se mačku glas, da ne zacvili, temveč srdito pihne, zraven pa z ostrimi kremplji opraska berača, potem pa se mu izvije in skoči skozi odprto okno, od koder je bil prišel. Nastane glasen smeh, v katerem pa zopet napade nadušljivega Potegnela kašelj, da se mora prijeti za klop. To priliko po-

rabi Brenkeljček, da mu bije s pestjo po hrbtu, kakor bi bobnal, rekoč: »Dajmo Potegnela, kost mu je zaletela.« Pes, sluteč, da je tu kak pretep ali napad, a ne vedé, komu je treba pomagati, zaganja se jezen zdaj v čevljarja, zdaj v berača; konec temu smešnemu prizoru je, da prav krepko ugrizne burkastega berača v suho bedro.

Mlademu Ozbaltku je Brenkeljček zeló po volji, ker ni veliko večji od njega, še bolj pa mu je zato všeč, ker zna tako dobro dražiti žival. Pozabljen je učinek krojačeve šivanke, pozabljeni so tudi pričakovani ostanki na mizi, hitro se pridruži beraču.

»Sta te li izučila pes in maček, boš li še dalje tako otročji?« vpraša ga Strmičan.

»Dokler bo bob v stročji, bom jaz ostal otročji,« odreže se Brenkeljček.

»Si li že kaj slišal o vojski?« vpraša mati Maruša, hoteča pričeti pametno govorico.

»Če bi si bil ušesa tišal, bil bi tudi streljanje slišal.«

»Kje si slišal streljanje?« vpraša čevljar preplašen.

»Povej, če res kaj veš, pa pusti burke, saj ni predpust!« svetuje Buc.

»Mislite, da je res kaj slišal?« opomni Strmičan neveren.

Kdor bi sedaj Brenkeljčku gledal v obraz, zapazil bi pač notranji boj, ki se vrši v njegovi glavi. Dasi zeló majhen, ima vendar tudi on dve strani, namreč dobro in slabo. Obrnen v peč, kakor bi kaj poslušal, domisli si, da je danes našel več hiš popolnem praznih; izvedel je tudi, da so zbežali pred Garibaldijem, ki ima priti to noč v ta kraj in se hoče napiti tople človeške krvi, požigati in moriti. »Tudi tu niso tako mirni, kakor se hočejo hliniti, sicer bi me ne izpraševali tako zvedavo. Pri Strmičanovih

sem sicer večkrat prenočil, pa Strmičan bi mi bil lahko bolje postregel, kakor mi je, njemu ne škodi, če ga malo zbegam, če prenoči eno noč pod nebom, sicer bi morebiti res mislil, da je cesar tu v Strmici. Strmičanka je sicer malo boljših rok, kakor nje mož, toda kosa slanine pa le še nikdar ni imela za mojo malho. Tudi njej ne bo škodil nočni zrak v gorovju. Ta smolar Potegnelov mi pa tudi ni na srce prirastel. Nadušljiv je sicer in star, pa vsako reč hoče bolje vedeti kakor jaz; veselilo bi me, dokazati mu, da sem mu kos. In ta šmentani Buc, ki je skop, da bi vragu ne posodil konopca, če bi se hotel obe-siti, nanj imam posebno piko že od takrat, ko me je tako neusmiljeno zbedel tu sem.« Te misli so se naglo podile v Brenkeljčkovi glavi. Ko bi ga bil pogledal naš kmečki »spiritist« Buc, iz-vestno bi bil uganil njegove misli. Ta duševni boj, v katerem, kakor vidimo, je dobra stran podlegla slabi, trajal je le trenotek, po katerem privleče Brenkeljček pomečkano pismo iz malhe in je dá gospodinji, rekoč: »Meni bi takó ne verjeli, berite raje to-le pismo, pa se bode te prepričali, kakošna nevarnost vam preti nocoj.«

Strmičanka pazljivo odvija list, iskaje v njem nevarnosti, pa ne najde drugega v njem, nego čačke, njej neumljive. Vprašaje upre svoje oči v široka beračeva usta. Že hoče nekaj reči, pa se premisli in dá pismo Strmičanu, ki je pogleda, zagodrnja nekaj neumljivega, kakor imajo navado v pisarnah, tam se je bil namreč tega godrnjanja naučil in je je rabil ob važnih prilikah. Spiritist Buc vedoč, da pride on na vrsto, hiti šivati, kot bi šlo za stavo, češ, morebiti mi Strmičan le prizanese s pismom, a sedaj se je motil. Strmičan držeč je nekaj časa narobe pred seboj,

potisne je po mizi, da obstane pred Bucem. Bistroumni krojač pa je pripravljen tudi na ta slučaj. Ravno o pravem času kihne, in sapa odnese beračevo pismo kakor nalašč pred čevljarja na klop.

Jurij natakne sedaj prav počasi očala na nos, drži pismo, kolikor najdalje more od sebe, hipoma pa ga posili kašelj, da komaj še izgovori: »Na, na, Brenkeljček, pa beri ti, jaz imam naduho« in res prične kašljati, a takrat prisiljeno.

»Bistre glavice ve! kako bi krasile zelnik! No, pa sem rajše tiho.« Prejemši pismo, postavi se pred Strmičana in bere: »Spominjate se, da sem Vam dal lani po božiču za 42 krajcarjev strun — — — je li tako?«

»»Že mora biti!«, oglasi se čevljar.

»Kdaj si mi dal 42 krajcarjev?« vpraša Strmičan jezen.

»»Čevljar je rekel, da mora biti tako, pa ni tako, vsi veste, da ni tako.««

»Ni ne tako!« povdarja čevljar. »Beri tako, kakor je, o denarju pa molči!«

Brenkeljček godrnja nekaj, česar pa nihče ne ume; nedvomno pa je s tem hotel izraziti sklep, nalagáti je, ker resnice nečejo verjeti; gledaje v pismo bere: »Ljubi prijatelj! Strašno novico ti naznanjam. Garibaldi je tukaj. Gorjé nam! Vse beži, kar more. On pa dere naprej, požiga, mori in žre. Izvedel sem, da tam pusti vse pri miru, kjer mu dajo jesti dovolj in ga sprimejo z belo zastavo. To ti pišem, da se tudi ti rešiš, ali pa da rešiš katerega izmed svojih prijateljev. Sedaj lomasti naravnost proti mestu I., katero bo zažgal, razdejal. Gotovo pride mimo vas, če še ni prišel. To ti pišem Tvoj prijatelj.« Tako je čital Brenkeljček.

Krojač skoči po koncu; natakniški na glavo klobuk, hoče oditi.

»Kam pa, kam?« vprašajo ga vsi.

»»V mestni štacuni sem v nedeljo pustil en motek nitij za 12 krajcarjev, dasi sem ga plačal. Jaz bedak nisem vedel, da bo nocoj pogorelo mesto z motkom vred. Tje moram.««

»Počakaj vender, da vam vse povem«, reče berač in mu zastopi vrata.

»»Kdo pa bo zažgal?«« vpraša gospodar.

»Garibaldi!« reče berač.

Strmičan se spomni, da je nekako tako govoril malo preje muhasti »starašina«. Poskuša še enkrat pomiriti boječe z besedami: »Kaj nam mari mesto, da le nas pusti pri miru! Tistih 12 krajcarjev bi že jaz utrpel, če ostane krojač pri delu.«

Te besede utolažijo Buca in vsede se.

»»In sedaj, če hočete rešiti sebe in hišo in živino, storite, kar pravi moj prijatelj. Napravite mu večerjo in obe site zastavo. Razumete, za Garibaldija!««

»I kdaj pa pride?« vpraša gospodar, »saj tega ni v pismu.«

»»Tega ni v pismu? Pa jaz vem. Nocoj pride, nocoj; kdaj pa, kot nocoj? Zato le nocoj večerjo in zastavo! Ali mislite, da gre Garibaldi kot polž tu gori po Strmici? Garibaldi dere, ali slišite? dere! In sedaj je že blizu. Nocoj pride, nocoj! In tukaj hoče imeti večerjo, tukaj.««

»Kaj! pri nas večerjo?« vzklikne prestrašena gospodinja.

»Laže se, laže!« kliče Buc.

»»Lažem?«« vpije Brenkeljček. »»Na! pa ti beri, šmentani me-e-e! Naj bere, kdor hoče, jaz ne; Buc pravi, da lažem.««

»Tiho, tiho!« tolaži gospodinja. »Vi se lahko kregate, jaz pa moram večerjo pripraviti za Kolopardija. Kaj pa naj skuham?«

»»Zaradi gospodinje vam povem, sicer bi ne. — Skledo češpljeve kaše in kos slanine, tako velik, kakor beraška malha.

Kadar bo večerja pripravljena, obesi naj se iz podstrešja ven bela zastava. Krščen človek ne sme biti v hiši. Tako hoče Garibaldi, da veste.«

»Laže se, laže!« vpije Buc. »Kako more vedeti on, kakšno večerjo hoče imeti ta zverina, saj je ni videl.«

»Jaz Garibaldija nisem videl? Le čakaj, ti duša krojaška! Ko bo noč, dobim ga in mu povem, da tebe mora poiskati.«

To rekši se Brenkeljček obrne proti vratom, kakor bi bil jezen in hotel oditi.

Gospodinja pa ga prime za roko in ustavi: »Kdo pa je ta Kolopardi?«

»Karapaldi se reče po črkah«, dovoljuje si popraviti Potegnelov.

Tu se postavi Brenkeljček moško ter začne: »Garibaldi je le za polovico človek, druga polovica je volkova. Po vsaki izgovorjeni besedi tudi zatuli, kakor volk. Vsi se ga bojé, celó ‚Pijemontezarski‘ kralj se mu umakne s pota, dasi ga ima v službi. Lase ima debele, kakor ajdova slama, gleda srpo, kakor ris, kosmat je po celem telesu in namestu nohtov ima zakrivljene kremplje. Koder hodi, mori in požiga. Danes je tu, jutri zopet kje daleč.«

Od strahu se stiska mladi Ozbalt v materino krilo, čevljar sega v svojo skrinjico po »Kolomanov blagoslov«, pred katerim beže hudi duhovi, še celó hrabremu Bucu stojé zdaj lasje po koncu kakor ježu bodala, edini gospodar Strmičan ne kaže strahú. Morebiti zaupa še »starašinu« in njegovi betici, morebiti sebi, ki jih je nekdam jedenindvajset zapodil v beg. Brenkeljček nadaljuje:

»Poznam sicer Garibaldija, ali nevarnosti od vaše hiše ne bi mogel odvrniti. Garibaldi je laška zver. Ali mislite, da so tam taki ljudje, kakor tukaj? Laški

kralj ne jemlje kakega psička v službo; ako bi mu ne pripravili večerje, kakor jo zahteva, gorjé vam. Hišo bo zažgal, živino podavil in če človeka ujame, izpil mu bo kri. Sedaj pa že veste, če hočete. Jaz pa grem.«

»Še samo besedo!« ustavlja ga gospodinja. »Kam pa naj denem večerjo?«

»Skleda češpljeve kaše mora stati z nočjo vred na mizi, poleg nje ena sama žlica. Na voglu mize mora biti kos slanine tako-le velik.« Berač položi svojo malho na belo javorjevo mizo, pa jo obriše s potezami, katere naredi njegovega palca nohet na mizi.

»Kako pa pravi o zastavi?« vpraša Strmičan, ki je sedaj začel verjeti beraču.

»Krojač naj odreže kos praznega platna, dovolj velik za srajco in hlače. Ta naj vihra s podstrešja na sprednji strani hiše, kadar bo večerja na mizi.« To rekši odide in neče čakati, da bi mu prinesli kaj za njegovo poročilo.

Zunaj hiše se mu ne mudi, kakor bi to bilo soditi po njegovih prejšnjih besedah. Leno korači v breg nasproti hiši, kmalu ga zakrije grmovje, med katerim položi svoje šibko telo na mah in je pripravljen pasti svoje oči nad zmešnjavami, katere je pouzročil v Strmici.

Po Brenkeljčkovem odhodu je bilo pri Strmičanovih nekaj časa takó, kakor v državi brez vlade. Vsak je mislil le na lastno korist, naj bo z drugimi karkoli hoče. Vsak dajal je nasvete, ki bi le njemu ugajali. To velja zlasti o čevljarju in krojaču.

Čitatelj, kateremu se zdé beračeve laži vendar le predebele, naj pomisli, kaj je strah pred sovražnikom ob vojskinem času.

(Konec.)

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Spiritisti se radi zavijajo v neko skrivnostno temo, kjer se vsaka reč čudnejša kaže, kakor je res; pa to nas ne smé motiti pri opazovanju in pri sodbi. Postavili smo se na trdna tla znanih in gotovih naravnih zakonov in teh ne zapustimo drugače, kot prisiljeni po razlogih.

Načelo naše je to-le: Vse, kar se zgodi in pojavi v okviru vidne narave, razlagamo po znanih zakonih naravnih.

Spiritisti živé in delajo z drugimi ljudmi vred v tej vidni naravi, zato bomo tudi njihova dela in »čudeže« sodili po tem načelu.

Tako oboroženi smemo lotiti se spiritistovskih »čudežev«, kolikor smo pozvedeli o njih iz najboljših virov. A stojte! doni nam nasproti ugovor spiritistov: »s takimi pogoji se ne spuščamo z vami v nobeno občevanje in nobeno razpravo. Tako dobro, kot kdo drugi, poznamo tudi mi naravine moči in naravine zakone — pogledajte le na našo družbo, ki šteje med svoje ude može učenjake prve vrste! — in vendar smo prepričani, da spiritizmu lastnih prikaznij ne provzročujejo znane naravine moči po dokazanih zakonih, ampak v spiritizmu delujejo višje moči, po čeznaravnih zakonih.

Na kratko rečeno: tega, kar se med nami spiritisti godi, ne delajo ljudje, ampak duhovi.«

Kaj sedaj? — Radi ali neradi se moramo udati, da jemljemo tudi duhove v poštev — že zaradi nepristranske sodbe — toda sami bomo strogo določili, kaj je v tem smislu mogoče in kaj ni mogoče.

Vidni in nevidni svet.

Trojno kraljestvo v naravi s človekom vred je vidni svet. Ta svet nam popisujejo razne vede.

Čudovito mnogovrstne in mnogobrojne so stvari vidnega sveta, vendar sega stvarstvo še čez meje tega sveta. Poleg vidnih stvari so še druge stvari: nevidne in nevidljive — duhovi, in celo to družbo imenujemo kraljestvo duhov ali nevidni svet.

O nevidnem svetu nam je tudi nekaj znanega, če prav ne toliko, kot o vidnem stvarjenju.

Kdo nam pa more o kraljestvu duhov kaj izvestnega povedati? Pamet in razodenje božje.

Pamet ima pri tem delu težko nalogo. Zavira jo telesna snov, in zato ne more v to kraljestvo jasno gledati, ampak gleda le nekako tako, kakor gledamo zjutraj solnce skozi meglo. Poskusimo!

Človek stoječ v prosti naravi ima pred seboj in nad seboj razne stvari: kolika je vrsta stvari od drobnega peska do nebeških teles, od neznatnega mahú do košate lipe, od šibke trave do vitke jelke, od revnega črviča do mogočnega leva, od nerodnega krta do brzega jelena in še višje gori do človeka.

Pamet spozna, da v tej vrsti je človek najvišje bitje; a tu ne more še obstati. Še dalje se hoče vpenjati in tu pride do breztelesnih bitij — duhov, dokler ne pride do najpopolnejšega duha — Boga.

Tako daleč se vspne naš razum v nevidni svet, a gotovo in razvidno ne more naš razum sklepati, da so in kakovi so duhovi.

Tu nam pomaga razodenje. Iz tega vira izvemo nezmotljivo gotovo, da je Bog ustvaril poleg vidnih stvari celo množico nevidnih duhov ali angeljev. Drugo preimeno resnico spoznavamo iz razodenja, da sta duhovni in vidni svet v tesni zvezi. Kdo ne vé, kaj so angelji varuhi!

Razodenje nam tudi odkriva, da so bile vse stvari dobre ustvarjene, in da so angelji — v stvarjenju sicer dobri

— pohujšali se sami, ker so se prosto-voljno uprli Bogu.

Ti pohujšani angelji so hudobni duhovi. Ti imajo po svoji naravi bistrejši razum, nego ljudje, imajo prosto voljo, pa le v slabo stran delujejo v pri-rodi in le z naravnimi močmi, in vse, kar storé, je namenjeno očitno ali prikrito v kvar nravnemu redu ali božjim naredbam. — Kaj pravi nauk spiritistov o duhovih?

Pojavi, ki se vidijo med spiritisti.

Preselimo se v mislih čez širno morje atlantsko in stopimo na suho v najlepšem in največjem mestu »novega sveta«, v New-Yorku. Sprehajaje se po ravnih, širokih ter krasnih ulicah pridemo pred veliko trgovsko hišo z napisom: Livermore.¹⁾ Poslopje je velikansko in vse kaže na bogastvo posestnikovo, ali videti je, da se je žalost vselila v te prostorne hrame. Vsa vrata v bogate zakladnice in vabljive prodajalnice so zaprta in okna v hiši s črnimi zavesami zakrita. V prostorni dvorani leži na odru ljubljena žena bogatega trgovca Livermore-a, mlada gospa Estella.

Ko je čutila bolna žena, da je smrtna kosa nastavljena, vzela je slovó od žalujočega moža; misel na ločitev — večno ločitev — vsekala mu je globoke rane v ljubeče srce. Trdne vere v neumrjocnost človeške duše jima je nedostajalo, a da si vsaj nekoliko tolažbe napravita, obljubi umirajoča Estella svojemu možu, da bo dala znamenje po smrti, če bo njena duša še živela drugo življenje. Mož hvaležen, pritisne mrzlo roko svoje drage žene k ustnicam, in ona izdihne svojo dušo jeseni leta 1860.

Livermore ni mogel pozabiti svoje umrle žene; otožen in pobit je pohajal po tihih zapuščenih dvorih, iskal je vedno svoje rajne soproge in njena obljuba, da se mu razodene po smrti, ni mu več šla iz spomina. Ta globoka in vstrajna tuga je načela njegovo zdravje, in hišni zdravnik dr. Gray mu je navetoval izpremeniti življenje na potovanju po svetu. V spremstvu tega svojega zdravnika dr. Gray-a pride na Angleško

in tukaj obiskuje sednice pri gospej Jencken; akoprav nista verjela ne on, ne njegova rajna žena spiritistom.

Pri teh sednicah je doživel Livermore marsikaj novega, a o svoji umrli Estelli ni dobil nobenega znamenja. V štiriin-dvajseti sednici 14. sušca 1861 pa se prikaže zmeden obris človeške postave, ki se je premikala, in tri dni pozneje dobi to-le vest: »Vem, da se ti moram pokazati. Pridi spet jutri večer. Zapri okna in vrata, da se prepričaš za gotovo sebi in drugim v korist.«

Drugi večer se zberó v sednico, ugasnejo plinovo luč in precej se zaslišijo besede: »Tukaj sem, kakoršna sem.« Za temi besedami se pokaže svetla krogla s prasketajočim glasom, in iz te svetle krogle se razvije polagoma človeška glava v pajčolan zavita. Nekoliko trenotkov pozneje je Livermore spoznal obraz Estellin.

Teden dni pozneje se je videla polna njena postava skoraj pol ure dolgo; kar začne rositi na prisednike, in duh pové s trkanjem, da v izpremenjenem vzduhu ne more več ostati.

Naslednje večere se je prikazovala Estella še večkrat, navadno ogrnena z valovito haljo svetlobele tančice v angeljski lepoti, tako, da je sam Livermore menil, da kaj tacega gledati ljudem na tem svetu ni dano.

Zvečer 17. julija se je prikazala Estella s krasnim šopkom v roki, tudi prsi in vrat je imela v vijolice povite. Začuden jo vpraša soprog, od kod dobiva te cvetice, in ona mu pové, na onem svetu je vse podobno temu zemeljskemu kraju, tudi pri njih imajo vrtov in cvetic na izbiro. Zadnjikrat se je Estella pokazala svojemu soprogu 2. aprila 1866. Livermore se je mudil šest let na Angleškem in je obiskal več kot dvesto sednic pri gospej Jencken, rojeni Kati Foxovi.

Ta prizor sem postavil na prvo mesto zato, ker nam kaže duhove prav v vidni prikazni — materijalizacija ali usnova imenovani, kar sami spiritisti v največji čudež štejejo, in ker se je vse to godilo pri osebah, koje lahko začetnike novega spiritizma imenujemo.

Novi spiritizem, to dete skrivnostno, rodil se je na svet tistega znamenitega

¹⁾ Perty, der jetzige Spiritual str. 135. sl.

leta 1848. Zagledal je luč sveta v Hydesville pri New-Yorku. V tem mestu je živela metodiška ¹⁾ družina Foxova, poleg očeta in matere je štela še dve mladi hčeri Lejo in Katarino. V Foxovi hiši so čuli domači večkrat trkanje po stenah, vratih in družem pohištvu. S časom se tega skrivnostnega trkanja privadijo, prvi strah jih mine, tako, da necega večera nagovorite dve sestri Leja in Katarina nevidnega trkalca, naj njima natrkuje števila, kar se tudi zgodi po

¹⁾ Metodisti so krivoverci v angličanski cerkvi.

volji. Nato pride mati Foxovka ter poprašča trkalca, koliko ste njeni hčeri stari, in glejte, dobi pravi odgovor na svoje vprašanje.

Te lepe prilike radovedne Foxovke niso hotele tako brž iz rok spustiti, zato so stopile v redno občevanje s tem trkačim bitjem, ki se je s časom izdalo za dušo ubitega in v kleti one hiše pokopanega pohišnjega kupca, čegar ostanke so po navodu te duše res tam našli zakopane v kleti šest čevljev globoko.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „Matiče Slovenske“ za leto 1888.

„Frana Erjavca izbrani spisi.“ Uredil Fran Levec. Prvi del: pripovedni spisi. V Ljubljani. Zal. »Mat. Slov.« Tisk »Katol. Tiskarne«. 8°. Str. 250. Cena 70 kr. — »Zabavne knjižnice« IV. zvezek.

Takoj po smrti Erjavčevi je sklenil odbor Matice Slovenske, da izda izbrane spise njegove v enem zvezku. A urednik je začel delo kmalu izprevidel, da bo treba dveh zvezkov. Prvi zvezek imamo pred seboj. Ne morem si kaj, — zakrivati svojih mislij nečem — da ne bi nekoliko obžaloval onega sklepa odborovega. Odkar je g. Stritar ponudil svoje zbrane spise Matici, prišlo je pri nas »zbiranje« kar v navado. Tako imamo sedaj »izbranega« Erjavca, »zbranega« Stritarja, »zbranega« Zarnika. Tako se staro ponuja, in novo manj pospešuje, kar je slabo znamenje sedanje slovenske produktivnosti. Vendar nisem hotel s tem izreči nikake graje, kajti Erjavec je pisatelj, katerega naj bi čitali in zopet čitali, če tudi ne prav vsega.

Prvi zvezek nam podaja devet Erjavčevih pripovednih spisov. V vseh spisih je jezik toliko popravljen, da je primeren sedanji dobi. — I. »Veliki petek.« (»Novice«, 1857.) Črtica — na štirih straneh — otožnega značaja, ki se konča s smrtjo vseh treh v njej omenjenih oseb: dohajajočega ženina ubije oče nevestin, meneč, da je lovski tat, a ko mrtveca spozna, zgrudi se sam mrtev poleg njega. Umevno je, zakaj umrje tudi nevesta Anka, predno preteče leto. Na prvotni obliki v »Novicah« (str. 110, 111) se vidi, kako dobro je znal Erjavec že takrat pisati slovenščino. — II. »Na strijčevem domu.«

(»Slovenski Glasnik«, 1859.¹⁾) Tudi ta povest ima tužen značaj, slika ima temne barve, a okvir je prijazen, namreč pripovedovanje bivšega dijaka o bivanju na strijčevem domu. Bratranka njegova Marijca (v prvotni Erjavčevi obliki Marička — sestričina) ima rada Kamenárjevega Pavla; a ker ni ta pravi Kamenárjev sin, ampak cigansk otrok, zato neče ničesa vedeti Marijčin oče o kakem zakonu med obema. Prisiljena mora vzeti družega moža, in ko izvé, da se je Pavel vtopil iz žalosti, zmeša se jej, prehladi se in umrè. — Povest je lepa, mična, a pozna se jej, da je izmed mladostnih Erjavčevih povestij. — III. »Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnackschnepperleina.« (»Slovenski Glasnik«, 1858.) Neprecenljiva humoreska, ki je pa seveda le onemu prav umljiva, ki pozna iz življenja vsakovrstne muhe učenjakov. Schnackschnepperlein je prirodoslovec, nabiralec keberčkov, še bolj pa pohlepen po slavi. Rad se dá slepiti, ker strast je slepa. — Tudi tu se vidi mladostno delo. V prvotnem delu se junaku pravi »Šnakšnepovski«, kar je Erjavec sam zamenil z nemškim imenom (str. 69). — IV. »Avguštin Océpek.« (»Slovenski Glasnik«, 1860.) V tej pripovedi ni samo dovolj humorja, marveč tudi mnogo britke resnice in prav zato menda je tu pa tam kaj preveč robatega in »naravnega«. Kaj zanimivo kaže pisatelj, da s kmetov ne pridejo v mesto samo »ženiji«, mnogokrat tudi trde glavice, ki so potem sebi in drugim v hudo nadlogo. A »original« je Océpek vseskozi, to moramo priznati. Erjavec je nameraval, da bo nadaljeval svojo povest, a pretrgana je, dasi je tudi v nepopolnosti dovolj mikavna. — V. »Zamorjeni

¹⁾ Letnica 1859 je pomota; povest »Na stricovem domu« se nahaja v letniku 1860, v V. zv v 4 števil. in sl.

cvet.« (»Slovenski Glasnik«, 1861.) Akoprem je ta povest pisana po določenem načrtu, umetni sostavi, akoprem se vidi velika skrb v opisovanju, in zlasti trud pisateljev, da bi ganil in prevzel čitatelja, vendar mi med vsemi prav ta najmanj ugaja. Nekateri dogodki, nekateri slučajji so preveč nenaravni. Glavnega junaka Valentina obupavanja nad svetom in nemirno brodenje po svetu mami srce in moti duha. Ali ima dovolj jeklene volje in trdnega značaja, da naj bi ga slovenska mladina posnemala? Če bi se bila pri izbiranju ta povest izpustila, ne bi bilo nič škodilo. — VI. »Izgubljen mož.« (»Slovenski Glasnik«, 1864.) Svarilen vzgled »izgubljenega« življenja. Krasni naravni darovi, ugodne razmere, a nekolika nesreča, potem ena zmota za drugo, nazadnje splošno rešilo vseh zgubljenih existenc — žganje in grob. Naj bi s prevdarkom čitala te črtice naša slovenska mladina. — VII. »Hudo brézdno ali Gozdarjev rejenc.« (»Družba sv. Mohorja«, 1864.) Omenjenega leta je izšla ta izvrstna in v narodnem duhu pisana povest kot posebna knjižica. Zato utegne biti marsikateremu našemu čitatelju znana. O pisavi sedanjih pa naj opomnim, da tu pa tam — ne dosledno enako — kar mrgoli nepotrebnih akcentov ali naglasnic. Čemu pisati: káj, ogoréla, nosíla, jédel, kóliko itd.? — VIII. »Ni vse zlató, kar se sveti.« (»Koledar Družbe sv. Mohorja«, 1887.) Krasna in mična povest; kdo je ne pozna iz koledarja predlanskega? Prav zato pa ne morem umeti, kako je prišla med te izbrane spise. Saj je pač vsak Matičar tudi Mohorjanec in dotični koledar je vsem udom znan. Zato se nam zdi to pretiskavanje — potrata. To se pravi drva nositi v gozd. — IX. Zadnja povest so: »Huzarji na Polici.« (»Slovenski Glasnik«, 1863.) Ta povest je gledé pisave in slik, prizorov, pogovorov izmed najboljših, kar jih imamo v našem slovstvu. Erjavec je tu zadel ob prave strune, katere umeva naš narod. Komu ni ostal »nevidni« Miško v spominu in naj je čital povest pred leti in leti?

Tako imamo v 4. zvezku zabavne knjižnice res mnogo lepega blaga in knjiga ta se bode mnogim prikupila. Nedostatkov ne hvalim in sem je tudi dovolj omenil. Prav tukaj, ko imamo več spisov Erjavčevih skupaj pred seboj, prepričamo se lahko, da Erjavec je bil pisatelj za narod, ali če hočete, za ljudstvo. Kar je povzel iz prostega naroda in kar je pisal enako za prosti narod, mnogo je boljše nego ono, kar se ziblje v mračnih višjih krogih. Erjavec je bil mož zdravega srca; ako ga je tudi prišla nekaterikrat ona bolezen, za katero, hvala Bogu, nimamo domačega imena: sentimentalnost, ni mu prišla v naravo in hitro se je je otresel. Išči tudi ti čitatelj pri Erjavcu rajše zdravja, nego boleznih potrlih src! (Konec.) *Dr. F. L.*

Staroslovenski Jezičnik. Knjiga Slovenska v dobi od IX. do XVI. veka. Spisal J. Marn. XXVI. leto. — Kakor je že Levstik nekje rekel pisateljem slovenskim, da naj ne prime za novoslovensko pero, kdor se ni učil staroslovensčine, čutil je tudi g. prof. Marn živo potrebo temeljitega znanja staroslovenskega jezika. Da bi torej vedoželjnim, po slovanski omiki hrepenečim Slo-

vencem ugladil pot v veličastni hram divne staroslovensčine ter postavil znanstveno podlago novoslovenski knjigi, spisal nam je učeni gospod profesor »Staroslovenski Jezičnik«, v katerem nam pripoveduje sè svojo znano temeljitostjo celo zgodovino staroslovensčine, veselo in žalostno, od prvih početkov do novejših časov, oziraje se skrbno na vse slovanske rodove. Podal nam je s to knjigo izvrsten uvod v staroslovensko knjigo, v katerem je nakopičil toliko gradiva, da je povsem opravičen stavek v začetku: »Smelo pa rečem, da knjiga pričujoča hrani v sebi več, nego povedati more njen razgled.« In še nekaj nahajamo v knjigi, kar jo posebno diči: veje namreč v njej duh iskrene ljubezni do slovanstva, tako da mora i čitatelj navdušiti se za stvar slovansko in z gorečnostjo poprijeti se učenja staroslovensčine, ki je »središče slovanskega jezikoslovja, ker je ohranila, ne da bi bila uprav mati vseh slovanskih jezikov, njih najstaršo obliko in v njej za vse hčere in sestre najtrdnjša pravila«. (Mikl. Prim. glasosl. slov. jez. 1852, str. VII.)

Preobsežna tvarina razvrščena je tako umno, da si lahko brzo ustvariš jasen pregled. In sicer pričinja gospod pisatelj, razloživši pojme: jezik, slovstvo, slovstvena zgodovina, z najstaršo zgodovino Slovanov. Dotaknivši se njih družinskega in verskega življenja, našteva nam razna občna imena: Anten, Venden-Vinden, Srbi, Iliri, Slovéní, z različnimi razlagami. Na to nas poučuje o posebnih imenih: Slovenci, Slovaki, Hrvatje, Srbi, Rusi, Poljaki, Čehi. Za tem nam popisuje delovanje sv. Cirila in Metoda, ki sta prinesla Slovanom »pravo pismo in prvo pismenstvo«. Vpleta kaj srečno Leona XIII. za Slovane premenitno poslanico »Grande munus«, katera ima v sebi že nekaj zagonetek sedanjim in prihodnjim učenjakom slovanskim. Pa zlati vek staroslovenskega slovstva kmalu mine. Metod umrè, petorica njegovih najslavnejših učencev pobegne na Bolgarsko, kjer se vzbudi vsled tega živahno slovstveno delovanje. V §§. 21 in 22 izvemo razna mnenja o početku glagolice in cirilice, iz česar gospod pisatelj povzame, »da ste Glagolica in Cirilica vira grškega, in da ste obe ti pisavi Slovenom v porabo pripravili se po krščanstvu«, in da je najbrž Ciril ustanovil glagolico, Klemen pa cirilico. Potem navaja razne razredbe slovanskih jezikov, različna imena za staroslovenski jezik, kje mu je bila domovina, namreč v Panoniji, in ko je tu potihnila polagoma slovenska govorica, začelo je cvesti slovstvo na podlagi staroslovensčine pri posamnih rodovih, pri Čehih, Poljaki, Hrvatih, Srbih, Bolgarih in Rusih. Tako nam gospod pisatelj riše v velikih potezah zvezo novega slovstva sè starim, kar je posebno zanimivo, ker razširja kaj močno obzorje. O zvezi z novoslovensčino govori pozneje. Dalje popisuje slovstvo glagoliško in cirilsko, deléč spoménike po Miklosiču v panonske in nepanonske. S §. 37 pričinja se nekako druga polovica spisa.

Staroslovenska veda bi bila zamrla, da nam je niso vzbudili slovanski učenjaki. Zato se peča sedaj najprej s prvo slavno trojico: Dobrovský, Kopitar, Vostokov, in na to z drugo: Šafařík,

Miklosič, Sreznevskij, opisujejo kratko njih življenje, spise in veliki pomen v vedi. Za temi pridejo na vrsto buditelji staroslovenščine pri posamnih rodovih, in sicer česki: Hanka, Hanuš, Geitler, Hattala; srbski v Lužicah: Jordan, Smoleš; nemški: Schleicher, Bopp; nekateri slovaški, poljski, ruski: Preiss, Grigorovič, Bodjanskij, Hilferding; srbski: Vuk, Daničić, Novaković, Živanović; hrvatski: Gaj, Kurelac, Kukuljević, Brčić, Rački, Crnčić; celi § 44. je posvetil V. Jagiću. Sedaj pa govori o zvezi novoslovenščine se staro. Imenuje buditelje: prvi Bohorič, Japel, Kopitar, Miklosič, Metelko, Janežič, in mi po vsej pravici imenujemo Marna, akoprem se je sam jedva omenil. Dokazuje dalje, da se je i novoslovenščina pisala prej z glagolico in cirilico, in da so njeni najstariši spomeniki Brziński, katerih zgodovino, pomen in obseg obdeluje vestno in natančno v §§. 47. in 48. Konečno sledé še trije drugi imeniški spomeniki novoslovenski: I. Ljubljanski, II. Kranjski, III. Celovski in vrh tega še nekaj drobtin.

Stvarnega pač nimamo opomniti ničesar poleg tolike temeljitosti in natančnosti. Vrinilo se je le nekaj tiskarskih pomot, tako n. pr. str. 26 maternega m. materinega; str. 37. Puškin roj. 1794, m. 1799. Gospod pisatelj piše (ibid.): rosijska književnost; ali bi ne kazalo pisati tega nenavadnega priloga v ušescih? Hvalno je, da nam str. 48 pri Hanki popisuje tako zanimivo zgodovino Sazavskega spomenika; morda bi bilo prav, da je storil isto str. 43 pri spomeniku: »Glagolita Clozianus«, ker mnogi nimajo v rokah Jezičnika XVIII., kateri bodo pa pridno prebirali »Jezičnik staroslovenski«. Kar piše (str. 11), da naj bi se pisalo občno ime Sloven ali Slovan, pridevnik pa le: slovanski, ne ugovarjamo sicer, a zdi se nam, da je boljše držati se že splošnega: Slovan, slovanski, ker je tako udomačeno.

Radostno pač pozdravljajo vsi učenci ljubljene učitelja nauke, zbrane v tako lepo skupino, in gotovo bode vsem to najljubši spomin na one srečne čase, ko je je unemal z živo besedo za veličastni jezik Ciril-Metodov; slovenskim učiteljem in dijakom pak je gospod profesor gotovo postregel kar najbolje, ker po pravici in le preskromno pravi gospod pisatelj sam: »S slovnico in čitanko staroslovensko se po tej moji povestnici dokaj mično razlagovati dá knjiga Staroslovenska ter ž njo vred potem Novoslovenska.« Iskreno čestitamo torej velezaslužnemu gospodu profesorju, da mu je dal Bog zdravje, da je izvršil srčno željo svojo ter podal nam prekrasno knjigo — pač najlepši plod svojega dolgotrajnega truda — Staroslovenski Jezičnik. J. D.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko Barlè.)

Nedavno so zagledali beli svet v lepi, pisani obleki: „Pjesnički prvijenci Ivana Lepušića“ — Zagreb 1888. — 8°. Str. 158. (Cena 1 gld.) —, o katerih sem že jedenkrat v »Dom in Svet«-u poročal. Pesnik, ljudski učitelj v Travniku, je zbral prvence svoje muze v šopek in ga podaril svojemu narodu. Pesnik, dasiravno še mlad, kaže lep dar, a ni neznan hrvatskemu narodu,

ker je svoje pesmi že nekaj let v »Viencu« priobčeval. Največ pesmij je patrijotične vsebine, polnih gorečega domoljubja, a zložil je je prav v narodnem duhu, zato se bode pa tudi narodu priljubil. V knjigi so razun nekoliko lirskih pesmic tudi tri večje epske: »Na žd ak osvete«, »Hajduk Gorštak i ljuba mu Draga« in »Pogibija Hasan paše«, katere so se pesniku še dosti posrečile, četudi niso tako dovršene, kakor druge pesmi.

„Matica hrvatska“ imela je 9. decembra m. l. glavno sejo. Pretresovalo se je največ, katere knjige se bodo izdale za leto 1888. Členi bodo lahko ž njimi zadovoljni, ker jih bode mnogo, a bodo tudi zelo raznovrstne in zanimive. Med njimi bode izšel letos gotovo tudi I. zvezek: »hrvatskih narodnih pjesama«, katere Matica že toliko časa zbira. To bode ogromno delo, ker je Matica nabrala v tolikih letih velikansko število narodnih pesmij, s katerimi hrv. narod takó obiluje. Vseh členov je bilo v letu 1887 — 6765, za 258 več, kakor v letu 1886. Gotovo lep napredek! Skupna imovina Matice pa, brez društvene hiše, šteje 43.333 gld. 79 kr.

Hrvatje so imeli v malo letih mnogo leposlovnih listov. Pojavila se je lepa „Hrvatska Vila“, za njo „Balkan“ in evo sedaj izhaja že drugo leto „Dom i Sviet“. Večina teh listov vzbudila je med hrvatskim čitateljstvom veliko zanimanje in navdušenje; vendar, kakor kupček slame, če ga zažgeš, sicer lepo gori, ali kmalu pogasne, takó je tudi to navdušenje potihnilo, in listi so morali iz raznih vzrokov prenehati. In vendar je list, kateri stopa vkljub vsem neugodnostim letos že v 21. tečaj, a to je leposlovní tednik: „Vienac“. Hrvatska književnost, katero so Ilirci iz dolgega spanja vzdramili, bila je v oni navdušeni ilirski dóbi prosti diletantizem. Tačas je pisal vsak, kdor je le čutil, da nosi v prsih srcé, katero mu bije za lepo hrvatsko domovino, pisal je, kar mu je srcé velevalo, pisal je v svetem navdušenju za narodno stvar. To je bilo sicer za hrvatsko književnost zelo važno, in kdó vé, ali bi se bila brez tega takó povzdignila; a niso imeli pa zato ti spisi posebne notranje vrednosti (izvzemši seveda nekatere). Kar si napisal, bilo je dobro, a ime se ti je kovalo v onem navdušenju v zvezde; dosti je bilo, da si nekaj napisal. Po letu 1849, ko je ona idealna ilirska dóba prenehala, obrnila se je stvar sicer na boljše, počela so se dela tudi kritično presojevati; lepoznanstvo je zastopal „Neven“, a za njim pa Deželićev: „Drago-ljub“, vendar še vedno ni bilo pravega sistema, lepa knjiga je bila šele v razvitku.

Na koncu šestdesetih let pa se je pojavil nov list, okoli katerega so se hitro zbrali vsi hrvatski književniki in složno delovali v prosepah lepi književnosti, a ta list je bil tednik »Vienac«. Z »V i e n c e m« se je začela nova dóba v hrvatski književnosti. Ni ga bilo znamenitejšega pisatelja, kateri ne bi posvetil vseh svojih sil lepemu listu; najlepši plodovi hrvatske knjige so zagledali beli svet prav v tem listu, kateri se je pod večšimi uredniki, posebno pod dr. I. Dežmanom, dr. Fr. Markovičem in neumrlim A. Šenoem vspel do velike dovršenosti. »V i e n a c« je bil res venec

lepodiščih, raznobojnih cvetov, katere so ti blažile um in srcé.

Tudi na Hrvatsko je zadnji čas že dospél škodljivi naturalizem, in tudi sam »Vienac« ni ostal brez njegovega vpliva. Med cveticami, katere so bile povite v venček, kril se je pisani gad, kateri bi nepozornega in nevesčega čitatelja lahko ranil v srcé. V »Viencu« je izhajala lani povest dr. A. Kovačiča: »U registraturi«, katera je sè svojim blatom zablata tudi ostale spise. Urednik je bil sicer od raznih stranij opozorjen, naj se škodljiva pripovedka več ne tiska, in vendar so bili vsi opomini nekako »bob v steno«. Ta nesrečna trdovratnost je prouzročila, da je »Vienac« izgubil mnogo prijateljev in podpornikov, katerih ni bil nikdar bogat. Naposled je vendar urednik popustil in na koncu leta obljubil, da ne bode v prihodnje priobčeval stvari, katere ne samó čitateljev ne blažé, nego jim vlivajo v srcé morilnega strupa. In res, nove številke, katere so do sedaj izišle, imajo obilo poštenih zabavnih in poučnih spisov.

Hrvatje imajo še jeden list, kateri stopa letos v drugi tečaj, a to je veliki ilustrirani »**Dom i Sviet**«. Ta se je ugledal v razne nemške ilustrirane liste, kateri so žalibog še vedno tako razširjeni i med nami i med Hrvati. V vsaki številki dobiš par francoskih ali nemških romanov in pripovedek, potem kako zanimivo novost (opise raznih svetovnih izumov), nekoliko kratkočasnic, opis raznih slik, katere se v listu nahajajo (največ portretov, slik raznih slovesnostij, mašin itd.), nekoliko zabavnih nalog, a povrh vsega še nekoliko modnih slik. To so vam taki zabavni listi, med katerimi je izvestno tudi hrvatski »Dom i Sviet«, kateri ni nič drugzega, nego prosta kupčijska spekulacija. Seveda nimajo pesmi in pravo leposlovje mesta v takem listu. In vendar čudo! Ta »Dom i Sviet« ima dokaj naročnikov, več kakor stari »Vienac«, kateri goji že toliko let hrvatsko lepo knjigo. Oj, kako pogrešamo še vedno prave naobraženosti! —

Ob novem letu je počel izhajati v Zagrebu pod uredništvom Lj. Tomšiča nov list za mladino, »**Bršljan**«, kateri je pa že pred nekaterimi leti izhajal. Hrvatska mladina nima toliko izbirati, kaj naj čita, kakor naša. Nežna mladina naj bi imela tak in pa tako urejevan list, kakor je naš »Vrtec«, a mladini srednjih in pa višjih dekliških šol naj bi dajal primeren list zdrave hrane. Saj vendar ne bodeš dajal kakemu drugošolcu ali pa štirinajstletni deklici »Vienca« v roke. Vsakemu svoje! Zdi se nam pa vendar, da niso Hrvatje pri svoji mladini dosti pazljivi, kar ni izvestno brez slabih nasledkov. Mladina hrvatska ima premalo primerne berila, pa je-li potem čudno, da poseza tudi po onem, za kar še ni zrela. »**Smilje**«, katero izdaje pedagoški zbor, je premajhno, da ustreže vsem željam mladine. Za mladino je skrbel nekada »**Sbor duhovne mladeži zagrebske**«, ali sedaj, kakor da je tudi ta na svoje ljubljence pozabil, ker jih ni že dolgo z nobeno knjižico razveselil. Zatorej tem bolj veselo pozdravljamo novi list »**Bršljan**«, kateri je namenjen mladini, a da bode dokaj izvrsten, pričajo nam do sedaj izišli številki in pa Tomšičevo ime. Stane 2 gld. na leto.

SRBSKO SLOVSTVO.

(Sp. Janko Barlè.)

Kako je pri bližnjih bratih Srbih? Tudi oni imajo več leposlovnih listov, med katerimi je najznamenitejši in najstarejši »**Javor**«, kateri stopa letos pod uredništvom dr. Ilije Ognjanovića in Jovana Grlića v 16. tečaj. Tednik »Javor« izhaja v Novem Sadu (Neusatz), a lastnik njegov je slavni pesnik Zmaj Jovan Jovanović. — Lani je izhajal še drug leposlovní list »**Stražilovo**« v Pančevu, ali letos je zaradi pomanjkanja naročnikov prenehal izhajati, in njegovi sotrudniki združili so se z Javorjevimi. »Javor« je dosti izvrsten list, posebno ima obilno lepih pesmic; upajmo, da bode sedaj, ko se je združil s »**Stražilovom**«, še mnogo bolji. — V Sarajevu izhaja že 4. leto »**Bosanska Vila**«, katera ima sicer tudi lepih spisov (posebno pa priobčuje dragoceno národno blago), vendar je tako toplo ne priporočamo, kakor jo je priporočil neki slovenski list ob koncu lanskega leta, ker se nam zdi, da je ona nova zagozda, katera naj bi še bolj razdelila Hrvate od Srbov. Kdaj bode vendar prenehala ta nesrečna slovanska nesloga! . . .

Vendar imamo tudi med brati Srbi list, kateri pri vsaki priliki povdarja, da so si Srbi in Hrvati bratje, a to je »**Kolo**«, list zabavi in književnosti, kateri je počel ob novem letu v Belem gradu izdajati Dan. A. Živaljević. »Kolu« je prva naloga, da poroča o vseh književnih pojavih na slovanskem polju; a ker bi se tak list težko vzdržal, ima tudi zabava v listu velik prostorček. List izhaja trikrat na mesec, a do sedaj izšli sta dve številki, kateri odgovarjati povsem svojemu namenu. Daj Bog, da bi »Kolo« združevalo nerazdružljivo vezjo vse Slovane v bratsko kolo, a potem ni se nam ničesar bati, ker

— »Gdje se bratska srca slože
I olovo plivat može.« —

JZ DRUGIH SLOVSTEV.

(Poroča dr. Fr. L.)

»**Illustrierte Bibliothek der Länder- und Völkerkunde: I. Die Balkanhalbinsel** (mit Ausschluss von Griechenland). Physikalische und ethnographische Schilderungen und Städtebilder von A. E. Lux, k. k. Artillerie-Hauptmann, Besitzer der goldenen Medaille »**Viribus unitis**« etc. 1887. Verlag: Herder, Freiburg in Br. — Vel. 8°. Str. 276. Cena 3 gld. 72 kr. — Ker izide tudi izven slovanskih dežel mnogo slovstvenih izdelkov, ki utegnejo zanimati naše čitatelje, in da poizvedó, kaj storé neslovanski narodi v lepi in znanstveni književnosti, naznanjali bomo tu in tam tudi kako neslovansko knjigo, zlasti pa tičočo se Slovanstva. Tako je zgoraj navedena B. Herderjeva založna tiskarna, delujoča v katoliškem duhu in v prosep pravvega katoliškega napredka, prav vredna našega zanimanja. Ker so učenjaki v sedanjem veku zlorabili naravoslovje, narodopisje in druge vede v kvar katoliški veri, ker je posebej v nemškem slovstvu brez števila takih knjig, pred katerimi morajo biti tudi naši mladi čitatelji oprezni (n. pr.

knjige iz Spamerjeve založbe v Lipskem), začel je Herder, navdušen za katoliško stvar, izdajati znanstvene knjige iz vseh strók, pridobil si za taka dela izvrstnih močij, in v vrsti teh del je tudi cela zbirka: »Illustrirte Bibliothek der Länder- und Völkerkunde«. Zemlje- in narodopisje cvete dandanes kaj krasno, in omikano občinstvo se zanje zeló zanima. Gotovo niso nikoli ljudje potovali toliko, kakor v sedanjem času. Zato je tudi ta zbirka kaj dobro došla. »Die Balkanhalbinsel« obravnava dežele balkanske, izvzemši grško kraljestvo, in sicer najprej v fizikalnem oziru (velikost, vode, gore, ozračje), potem v narodopisnem (narodi, vere, kupčija, obrtnija), v tretjem delu pa popisuje mesta v podobi potovanja ob Donavi v Carigrad in nazaj v Srbijo in Rumunijo. Dodan je precéj natančen pregled zgodovine Osmarcev, Bosnije in Srbije. Tvarina knjigi je taka, da mora zanimati nas Slovence, posebej še, ker ima lično podobo princa Battenberškega, nekdanjega bolgarskega kneza, 90 ilustracij, panoramo carigradskega mesta in pa zemljevid balkanskega poluotoka. Podatki so natančni, pisatelj je Slovonom prijazen, v Srbiji hvali Avstriji prijazno politiko. Slike so čiste in velike, po natančnosti in ličnosti so knjigi krasota. Le nekaterih razmer ni pisatelj dovolj umel, ker je Nemeč.

2. Das Mittelmeer. Von A. v. Schweiger-Lerchenfeld. 1888. V isti založbi. Vel. 8°. Str. 316. Cena 3 gold. 72 kr. — Ta knjiga ne obrav-

nava sicer v prvi vrsti slovanskih dežel in narodov, dasi govori tudi o njih, kakor o drugih narodih ob srednjem morju, vendar pa mora vsakega zanimati, ki se briga za zgodovino, narodo- in zemljepisje. Naslikavši »fizikalne razmere« srednjega morja in obdajajočih je dežel, popisuje nam zgodovinsko »gibanje narodov« v raznih časih do sedanjosti. In tu se nam kaže srednje morje kot pozorišče največjega in najvažnejšega gibanja — rečemo lahko — v vseh časih. Zlasti narodno prosveto je pospeševalo vsegdar najbolj to morje. — Največjo pozornost skazuje pisatelj seveda sedanjosti, zato popisuje obširno »sedanje narode« in za temi nam slika v mičnih opisih obali evropske, azijske in afričanske. Nazadnje obravnava »kupčijo in promet« na srednjem morju. Knjiga ima 65 ilustracij, ki so res izborne, in zemljevid, ki nam predočuje prometna ali kupčijska pota po tem morju; ob robu nam zemljevid predočuje največja pristanišča. Pisatelj te knjige je po drugih svojih delih dobro znan. Česar ni mogoče odobravati v nekaterih njegovih knjigah, n. pr. »Adria«, da je precej mrzel do katoliških naprav, cerkvá itd., tega ne nahajamo tukaj kar nič in tudi za to nam knjiga ugaja. — Kdor želi poučiti se o teh deželah in narodih, radi mu priporočamo imenovani knjigi, zlasti pa dijaškimi knjižnicam, ki kupujejo tudi nemške knjige. Te naj bi segale po enakih dobrih in mičnih spisih.

Ob drugi priliki še kaj drugega iz iste zbirke.

Raznoterosti.

Narodno blago.

Nekoliko belokranjskih vraž in praznih ver.

Na sveti večer pogrinjajo v Adlešiški fari mizo z belim robom (prtom). Nanj pa devajo ali na dva ali na vse štiri vogale po hlebec božičnika. Pod rob so devali še pred malo leti slame, a dandanes ne več, pač pa devajo podenj po nekaj zrn različnih semen, kakor pšenice, turšice, prosa, fižola i. dr. Ta semena imajo po tem zdravilno moč. Ako imaš n. pr. jarbolec*), vzemi od njih po troje, deni ja na žerjavico in s tem se podkadi. Pri tej priči bodeš zdrav.

Ako daš tega žita kokošim, raje valijo.

Ako hočeš izvedeti, v kateri fari bo prihodnje leto pobila toča, deni zvečer, ko donesó luč v hišo, pod ta rob tri kupčke soli in si zapomni za vsak kupček ime ene sosednjih farâ. In ko prideš od polnočke (polnočnice) domov, poglej pod rob. Ako se je kateri kupček raztopil, je to znamenje, da bo v isti fari toča pobila.

Deni pod rob, predno greš k polnočki, nož, in ko prideš od sv. maše, vzemi ga izpod roba in ga hrani. Če imaš bezgavke, križaj se ž njim

pod vratom, ozdravel bodeš. Ako pa deneš oslò, križaj se ž njo, kadar te oči bolijo, ali imaš ječmen na očesu. Mahom ti bode pomagalo.

Deni na rob denarja, vse leto ga boš imel potem dosti.

Ako med polnočko na altarju luč ugasne, umrl bo kmalu duhovnik, ki mašuje.

Ako na sveti večer med polnočko okoli hiše kaj tolče ali ropota, kmalu bode kdo umrl v hiši.

Na sveti večer vé vsako živinče, bo li isto leto ubito, ali ne.

Ako obide človek, ki pride od polnočke prvi domov, trikrat hišo in pogleda potem čez levo ramo skozi okno v hišo, vidi vse, kar se bo godilo prihodnje leto v njej. Ako bode kdo umrl, vidi mrtvaško rakev.

Ako se človek, ki pride na sveti dan prvi v hišo kot gost, brzo vsede na stol, bode dobra letina za kokoši.

Če je prvo novorojeno dete v fari žensko¹⁾, umrl bo župnik še isto leto.

Ako na sv. Vincencija dan solnce sije, slobodno se v vsaki mlaki žito (proso) seje.

Ako na Svečnico burja vleče, dobro bode leto, ako jug, slabo.

*) Šen, Rothlauf.

¹⁾ Ženskega spola.

Na cvetno nedeljo devajo v butare po tri leskove šibe enega leta, bršljina, drenóvine, brinja, bodljaja (neka rastlina), máciike in krčelj ali kuč; zadnje pa zato, da je »blágo« (živina) zdravejše. S temi tremi šibami tepó potem blago, ko gre prvokrat na pašo, z eno krave, z drugo voli in s tretjo ovce. Ako se napravlja k hudemu vremenu, deni na ogenj teh blagoslovljenih mácik, drenóvine in habdóvine od Ivanjske noči ter blagoslovljenih kostij. Pregnalo bo nevihto, da toča ne bo pobila.

Ako se trese sadno drevje na veliki petek, predno izide solnce, potem rodi dobro. Enako tudi dobro rodi, ako je treseš veliko soboto, ko se zopet oglasijo zvonovi.

Na Križevo ne smejo krave pred solnčnim izhodom na pašo, sicer izgubijo mleko, ker jih molzejo čarovnice.

Na Jurjevo popevajo razun pesmi, ki je priobčena v lanskem »Mat. Letopisu« na str. 135 še tako:

Prošel je, prošel pisani vuzem,
Došel je, došel zeleni Juraj
Na zelenem konju,
Po zelenem polju.
Dajte mu, dajte i. t. d.

Na Ivanje devajo zvečer v rešeto toliko belih Ivanjskih rož (*Chrysanthemum leucanthemum*), kolikor je ljudij v hiši. Zjutraj pa je pogledajo. Čegar je uvela, tisti je velik grešnik.

Če med sv. mašo, ki se daruje za kakega pokojnika, sveča na altarju ugasne, je to znamenje, da je umrlec pogubljen.

Če takrat, kadar zakoljejo kokoši za pir, od zaklanih še katera »zabéči« ali »zakrca«, onda se morajo vreči vse proč in jih nihče ne sme pokusiti; kdor bi od njih pokusil, dobil bi pa-dečo bol (pádavico).

Ko je bila nevesta z ženinom poročena, gre po poroki okoli altarja. Za altarjem pa spusti izza pasa jabelko na tla, to pa zato, da potem lažje rodi. (To navado imajo še zdaj Tribuške neveste.)

Novorojenega deteta ne pokažejo matere rade, ker potem rado oboli.

Kadar denejo mrliča v rakev, tedaj mu odvežejo usta, da more na onem svetu govoriti. Ako bi mu pustili zavezana, ne bi mogel z nikomur govoriti in nič povedati, kako je na tem svetu.

Ako se tružina plahta (rjuha, ki je bila pogrnena po mrtvaški rakvi) opere v kalu, izgine voda in je ne bo nikdar več v njem.

Ako bi kdo komu kaj zažgal in bi se potem ozrl v ogenj, videl bi v njem Kristusa na križu.

Če se stol polomi, umrl bo gospodar. Kadar držiš luč v roki, ne smeš piti, sicer se ti bo vino habilo (pridilo).

Ako pohištvo poka, kmalu bo kdo umrl v hiši.

Ako obroči na lajtu (sodu) pokajo, bode prihodnje leto dosti vina.

Trtje je najbolje rezati v saboto, potem je dosti vina, ker ima vsaka jagoda samo po en peček.

Kadar žene kdo živino na senje (somenj), tedaj ga ne smeš vprašati, če gre na senje, ker sicer ne bo imel sreče pri prodaji.

Ako dobi govedo belo oko, in se je bati, da oslepi, tedaj vzemi blagoslovljenih kostij od velike sabote, sežgi je in steri v prah ter ta prah natrosi v oko. Govedo ti ne bo oslepelo.

Naj navedem tu še nekoliko praznih ver in navad naših sosedov Vlahov v Bojancih in Marindolu, kolikor sem jih dozdam izvedel.

Na sveti večer potrosijo po hiši s slamo v spomin, da je Kristus v jaslih ležal. Na mizo pa denejo na vse štiri vogále po hleb božičnika v rešetu. Potem donesó celega janca pečenega v hišo ter ga kam obesijo. Njegovo meso potem na sv. dan trgajo in jedó, a rezati ne sme nikdo. Zraven pa pijó vino iz bárilov. Med 11. in 12. uro na Sveti večer pa nesó od vsake hiše po polno pest različnega zrna v Vrhovski zdenec, »češ, zdencu darujejo tega«. Nazaj pa donesó iz zdenca vode in s to pekó potem »gibanice«. Na sv. dan v jutro dovedó janje (jagnje) v hišo ter je vodijo trikrat okoli mize. Velijo mu »gost«. Pred solnčnim vzhodom in predno zajutrkaajo, pa morajo iti vsi v hiši gospodarja poljubiti. Ta dan mora tudi vsak gospodar vzeti v hišo po enega gosta. Ako nima sorodnikov, povabi druge. Ko potem odhaja »gost« od njih, obdarujejo ga s klobaso ali s čim drugim; dobi tudi povescmo prediva in sicer moški okoli kriljaka, ženska okoli pasa. Pred malo leti so hodili na naš Sv. dan v naše vasi »koledvat« ali »plevat« ter se pred hišo tako-le popevali:

Pomoz' Bog!
Kak na Božič, tak po Božič,
Zdravi i veseli
Božičevali!

Dober dan, gospodar,
Bog ti dobro srečo dal
Na današnji Božji dan!
Pred kućom ti zelen dvor,
Na dvoru ti šest volov,
Nad volovi vranec konj.
Na konju je sedalce,
Na sedalcu sinak tvoj.
Na sinaku kapica,
Na kapici kitica,
Na kitici tičica.
Ona lipo poje,
Dobro leto zove.
Bog nam ga daj!
Rodile ti vinske gore,
Vinske polje, žitno polje,
Vsaka dobra sreča!

Na Jurjevo zažgó zjutraj nad blagom, predno gré na pašo, sveče, ki so ostale na Sv. večer in streljajo nad njim na dvoru iz pušek na križ na vse štiri vetrove, da »vuk« blaga ne ujé.

V Adlešičih zapisal I. Š.

Spomenik Avgusta Šenoa, kateri je postavila »Matica hrvatska«, blagoslovil je 1. novembra p. l. preč. gosp. dr. Fr. Rački, kanonik zagrebški. — Hrvatsko tip. pevsko društvo »Sloga« je pelo pesem »Molitva« od Budkovskega, in potem je imel slavnostni govor prof. Hugo Badalić. — Po končanem govoru je zapelo društvo »Sloga« pesem »Na grobu« od Eisenhuta. — Kaj je bil Avgust Šenoa Hrvatom, nam bo najbolj pokazal ta kratki njegov životopis.

Rodil se je v Zagrebu 14. nov. 1838. Kot gimnazijec se je rad bavil s klasiki dubrovniškimi in se čvrsto oklenil načel preporoditelja hrvatskega slovstva Ljudevita Gaja. Ko je l. 1857 izvršil gimnazijo v Zagrebu, skladal je že lirične pesmi. — Prebivši dve leti na pravoslavni akademiji v Zagrebu, poda se na vseučilišče v Prago, kjer spoznava mnoge pisatelje česke, poljske in slovenske. Leta 1864 je šel na Dunaj, kjer je uredoval: »Glasonoša« (nemš.) in »Slavenske listove«; v tem času napisal je pripoved »Turopoljski top«. — Za dve leti se je vrnil v Zagreb, kjer je l. 1868 dobil službo pri mestnem poglavarstvu in postal »viečnik«. — Leta 1869 je začel pisati pesmi in povesti za »Vienac«, a od l. 1874—1881 bil je njegov urednik, in je isto leto 13. decembra v najlepši dobi umrl na veliko žalost naroda hrvatskega in vsega Slovanstva.

Besede na spomeniku pod njegovim poprsem, prek katerega je križ in oljkina veja, slovč:

AVGVST ŠENOA.

* 1838, † 1881.

Prerano nam popucaše žice
Glasne tvoje bogoduhe lire,
Al s njih vozda pjesme budilice
Ljubav k rodu po Hrvatstvu šire,
Uvjek živu pripovjesti tvoje,
Gdje nam slike prošlih dana stoje!

Šenoa kot pesnik je bil lirik, posebno so krasne domoljubne pesni, katere so polne ljubezni do naroda svojega in bratskega; a gotovo izvrstne so njegove balade. — Kot prozaik pa se odlikuje z romani, katerih je precéj prestavljenih v druge jezike.

Ker prostor ne dopušča, da kaj več o teh izpregovorim, naj omenjam samo: »Zlatarevo zlato« in »Seljačka buna« iz 16. stol.; »Čuvaj se senjske ruke« slika boj Hrvatov z Mletki iz 17. stol.; »Diogenes« opisuje boj proti Nemcem in Madjarom iz 18. stol., in »Kletva«, katero je dovršil Eug. Tomić, opisuje borbe Hrvatov iz 15. in 16. stol.

Izmed pripovestij pa so posebno zanimive: »Prosjak Luka«, »Barun Ivica«, »Liepa Anka«,

»Kanarinčeva ljubovca«, »Vladimir«, »Turci idu«, »Mladi gospodin«, »Prijan Lovro«, »Vječni Žid u Zagrebu«, »Pruski kralj«, »Dusi narodne straže«, »Karanfil sa pjesnikova groba«, »Branka«, »Zvonar topčija«, »Ilijina oporuka« i. dr.

Pred ko je začel pisati kak zgodovinski roman, dobro je preučil zgodovino, in zato so tudi njegovi romani zelo poučni.

Kako slavijo Hrvatje Šenoa, najbolje pokaže omenjeni lepi spomenik; izdelal ga je hrvatski umetnik Iv. Rendić.

Lešnički.

Jezikoslovna drobtina. V »Zvonu« šte. 1, l. 1889, graja se v »književnih poročilih« raba besede »prilčno« v slovenski pisavi, češ, to je hrvatska beseda, ki pomenja: »precéj«, ziemlich. To je res. Ali vendar je beseda »prilčno« tudi čisto slovenska beseda, ki pa ne pomeni toliko, kakor »o priliki«, ampak pomeni »priročno«, »pripravno«, »narédno«, ali tudi »naróke«. N. pr. govori se: »Ni mi jako ,prilčno« (priročno, pripravno, naredno, naroke) hoditi tam memo«. Ali reče se tudi: »Ako ti bode ,prilčno«, stori mi to in ono«.

V tem pomenu rabijo to besedo sploh po nižjem Dolenjskem; ali tudi drugodi, tega ne vem. Tukaj na meji hrvatski pa se rabi ta beseda h kratki v hrvatskem in slovenskem pomenu. N. pr. vprašajočemu: »Ali je cesta lepa« — »ali je še daleč«, odgovori se: »još prilčno«, t. j. »še precéj«, »so ziemlich«. Govori se pa tudi v slovenskem pomenu, n. pr. »storil sem«, — »šel sem tje«, — »opravil sem to in ono, ker mi je bilo prilčno« — t. j. priročno. Ali prav pa ima kritik Jos. Staré, grajajoč pisatelje zarad rabe neznanih besed v pisavi. Ako kdo besedi ne vé pravega pomena, bolje je, da je ne rabi.

Fr. Br.

Vabilo k družbi sv. Mohora. Kmalu — peti dan prihodnjega meseca — se bode zopet končala nabira udov družbe sv. Mohora. Zato priporočamo najtoplejše vsem čitateljem svojim, naj bi pridobili mnogo novih udov tej družbi, ki je ponos Slovincem in najtrdnjša podlaga našega národnega obstanka. V verskem oziru pa je najboljša zaslomba prve narodové svetinje. Na noge!

† Cesarjevič RUDOLF.

Kako je Avstrija tesno združena s cesarsko hišo, to je pokazal pretresljiv dogodek dné 30. januarija t. l. — cesarjevičeva smrt. Naša naloga ni, o tem dogodku tukaj premišljevati, pa tudi v naši moči ni, da bi dogodek dostojno zabeležili. Vse novine so se strinjale v tem: Cesarja in Avstrijo je hudo zadel ta udarec. A imejmo tako zaupanje v previdnost božjo, kakoršno je izrazil presvetli cesar v zahvali »svojim narodom«. Gotovo bode božja roka rano tudi ozdravila, katero je vsekala. V zgodovini slovstva bode v slavi živelo ime cesarjeviča Rudolfa.

Listnica uredniška. G. V. B.: Ni bilo možno; prosim potrpljenja. — G. J. B.: Nič se ne bojte, nič ni izgubljenega. Prej ali slej! — G. „Zorán“: Radi, če bodo dobre. Le pošljite in ne zamerite! — G. I. B. v I. B.: Lepa hvala! Prosim še. Pride. — G. K. T. v Č.: Zakaj ne reklamujete takoj? Pošta ni nezmotljiva. — G. J. K. v I. B.: Prosim; jako me bode veselilo. — G. X. Y.: Zakaj ne imena? — G. mladi naročnik: tako je prav! Naslov?

Cena: Za celo leto 2 glđ.; za pol leta 1 glđ. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.